
SERBIAN SPIRITUAL REVIVAL WEEK
XX

**THE MIDDLE AGES
IN SERBIAN SCIENCE,
HISTORY, LITERATURE
AND ARTS
IV**

SYMPOSIUM
DESPOTOVAC–MANASIJA, August 25–26, 2012

Editorial Board
*Gordana Jovanović,
Zlata Bojović and Rada Stijović*

Editor-in-Chief
GORDANA JOVANOVIĆ

DESPOTOVAC
2013

ДАНИ СРПСКОГА ДУХОВНОГ ПРЕОБРАЖЕЊА
XX

**СРЕДЊИ ВЕК У СРПСКОЈ
НАУЦИ, ИСТОРИЈИ,
КЊИЖЕВНОСТИ И
УМЕТНОСТИ
IV**

НАУЧНИ СКУП
ДЕСПОТОВАЦ–МАНАСИЈА, 25–26. АВГУСТ 2012

Редакција
*Гордана Јовановић,
Злајка Бојовић и Рада Симијовић*

Главни уредник
ГОРДАНА ЈОВАНОВИЋ

ДЕСПОТОВАЦ
2013

Издаје
Народна библиотека „Ресавска школа“

За издавача
Санела Симић

САДРЖАЈ

СРЕДЊИ ВЕК У СРПСКОЈ НАУЦИ, ИСТОРИЈИ, КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ IV

Јелка Ређеј (Нови Сад): Гроф Ђорђе Бранковић
о султану Сулејману Величанственом
7

Гордана Јовановић (Београд): Молитвени запис на свитку ктиторске
фреске деспота Стефана Лазаревића
17

Биљана Марковић (Београд): Уговор о купопродаји
према рударском закону деспота Стефана
29

Звездан Живановић (Смедерево): Политичка философија деспота
Стефана Лазаревића
41

Ђорђе Перић (Београд): Псалтир и псалми у животу деспота Стефана
Лазаревића (II)
57

Стијаноје Бојанин (Београд):
Мумија Константина Философа Костенечког
81

Владимир Вукашиновић (Београд): Рукописни предлошци првих
штампаних српских служабника у манускриптној збирци манастира
Високи Дечани
97

Живојин Андрејић (Рача–Крагујевац): Српска средњовековна жупа
Ресава у земљи Браничево
109

Љиљана Сџошић (Београд): Символички гестови у минијатурама
Гаврила Стефановића Венцловића

141

Злаїна Бојовић (Београд): *Terra d'oro* – земља злаїна
деспота Стефана Лазаревића

179

Марїа Фрајнд (Београд): Драмски лик деспота Стефана Лазаревића

191

Рада Сџијовић (Београд): Српскословенска лексика
у Вуковом преводу Новог завјета

203

Александра Јовановић (Деспотовац): Средњовековни локалитет Бела
црква код Бељајке, значај и потенцијали

219

Милунка Миџић (Ниш): Кад су (фото-)снимци старог Ниша
и Ресаве (Манасије) били савремени

239

Марина Сїасојевић (Београд): Из проблематике проучавања лексике
из области прераде млека у ресавском крају
(на материјалу из Великог Поповића)

257

П р и л о з и

Марина Сїасојевић (Београд): Из фитонимије ресавског краја
(коровска флора)

267

С е ћ а њ а

Мирољуб М. Сїасојевић (Црквенац): Прилог сећањима
на академика Мирослава Пантића

275

Х р о н и к а

Санела Симић (Деспотовац):
Хроника XX Дана српскога духовног преображења
Свечаност достојна Стефана Високог
(Деспотовац 25–26. август 2012)

275

ПРИЛОЗИ

ИЗ ФИТОНИМИЈЕ РЕСАВСКОГ КРАЈА (коровска флора)*

У раду се представља и са лексиколошког, творбеног и структурног аспекта анализира инвентар лексема које се у области Горње Ресаве користе за номинацију реалија из сфере коровских биљака.

Кључне речи: фитоним, коровска флора, ресавски говорни тип.

0.1. Прикупљање и анализа назива биљака у народним говорима¹ важан је сегмент познавања лексике не само одређеног дијалекта него и одређеног језика у целини, као и његове дијалекатске диференцираности, јер дескриптивни речници књижевног језика не морају да доносе као одреднице или као секундарне семантичке реализације све покрајински маркиране ботаничке називе (уп. Драгин 1998: 11–12). Ботаничку терминологију ресавског краја само делимично и расуту можемо наћи у РСАНУ,² у који је ушло пет збирки са овог терена. Три су с краја XIX века: збирка речи из села Купиновца Николе Даничића (Дан. Н.), затим збирка речи из Свилајнца и Ресаве Ђорђа Мелентијевића (Мел. 1) и збирка речи из параћинског, деспотовачког и

---

* Овај рад се прештампава из зборника Дијалекат – дијалекатска књижевност 3, ур. Р. Жугић, Лесковачки културни центар, Лесковац, 2011, 166–172 због техничких грешака. Рад је настао у оквиру пројекта 178009 *Лингвистичка исцртавања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који у целини финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

¹ Допринос који су српски дијалектолози дали развоју фитолингвистике није занемарљив и огледа се, пре свега, у представљању инвентара и анализи мотивације и структуре назива биљака, превасходно, у војвођанским говорима (в. Драгин 1984, Шпис-Ћулум 1995, Вуковић 1994, Недељков 2000) или говорима призренско-тимочке говорне зоне (в. Марковић 1997, ФП 1996, ФП 1998 итд.).

² И када се у речницима какав је овај тезаурус наводи покрајинска ботаничка терминологија немогуће је навести све изворе, тако да се не може увек пратити територијална распрострањеност неког назива.

дебелѝча; -ара: куѝса̀ра; -уга: осѝрѝга, ѝеѝељѝга, чешиљѝга; -ца: бо̀ца; -ја: веѝрѝвѝа. Средњег рода су само два фитонима настала суфиксом -че: јѝвѝнче, ѝѝужнѝче. Префикси су ретки: ѝѝдѝбео, а посведочене сложене су: дѝниноѝ, жилавлѝк / жиловлѝк⁵, ѝеѝѝѝрѝѝа.

1.1.3. Стране лексеме се не срећу у великом броју: бѝла (тур.), канѝариѝн⁶ (грч.), кукуѝѝа (рум.), лѝсѝреж (нем.), ѝаламѝда (грч.) и сл.

1.2. Од вишечланих фитонима издваја се неколико група у зависности од врсте речи којој припадају делови и синтаксичког односа међу њима.

1.2.1. Најбројнији су свакако они фитоними синтагматског типа структуре придев (атрибут) + именица (центар), као:

ајдѝчка ѝра̀ва *Achillea millefolium* = раван

бѝла ра̀да *Bellis perennis*

вра̀њи / вра̀њи лѝка *Allium oleraceum* = дивљи лука = лука дивљак

вра̀ѝче ја̀је *Lithospermum officinale*

дѝвљи здра̀вац *Saniculum europeae*

дѝвља куѝѝна *Rubus caesius* = оструга

дѝвља лѝска *Corylus colurna*

дѝвља лѝза 1) *Parthenocissus quinquefolia*; 2) *Vitis silvestris*,

дѝвљи лѝка *Allium oleraceum* = вра̀њи лука = лука дивљак

дѝвљи куку̀руз *Sorghum halepense* = кукуруз дивљак = кукурузак

= сирак

жу̀ѝѝ ѝурѝѝвак *Galium cruciata*

жу̀ѝѝ ра̀да *Taraxacum officinale* = маслчак 1 = млечика 1

кѝњски бѝлѝк *Ocimum basilicum*

ливѝцко сѝно *Lovium perune*

ма̀јчина ду̀ѝѝца *Thymus serpyllum*

мѐчкина ша̀ѝѝ *Heraclium sphondylium*

мрѝѝва коѝрѝѝа 1) *Lamium album*, *Lamium purpureum*, *Lamium*

aplexicaule 2) *Balota nigra*

ѝла̀ѝѝ ѝурѝѝвак

ѝѝѝѝно ѝра̀се *Hordeum marinum*

рѝбѝа ѝсѝѝа *Linaria vulgaris*

црѝѝна дѝѝѝѝѝѝ *Trifolium pratense*.

⁵ Варијанте овог фитонима творбено се могу двојако тумачити – и као *жил-* + *-а/-о-* + *влак-* (<вуѝи) + *ѝ*, и као *жилав* + *-ак* (уп. у РСАНУ *живовѝлак*, *живовѝњак* поред *жиловѝлак*).

⁶ За ову биљку, као и за *расѝѝѝѝѝѝ* *Equisetum arvense* (код наших информатора *лѝсѝреж*), изгубили су се стари народни називи.

1.2.2. Вишечлани фитоними се могу састојати од две именице.

1.2.2.1. Те именице могу бити у саставном напоредном односу:

віно и ракѝја / вінце и ракѝца *Arum (italicum i maculatum)*.

1.2.2.2. Други тип ових фитонима јесу синтагме у којима је центар именица која је и сама фитоним, а друга именица је детерминатив, односно атрибутив:

кукѹруз дивљаќ *Sorghum halepense* = дивљи кукуруз = кукурузак = сирак

лѹка дивљаќ *Allium oleraceum* = врањи лука = дивљи лука.

1.2.3. Сложеније синтаксичке структуре са глаголском компонентом (редупликација и субјекатско-предикатска конструкција) представљају фитоними:

дѣу-неѣу *Capsella bursa-pastoris*

ѝоѝрѣ-голозлѣв назив за маслчак са сасушеним цветовима.

1.2.4. Такође, од вишечланих назива биљака занимљива је група у којој је центар синтагме фитоним, а атрибутом или атрибутивом се спецификује врста: *ајдѹчка ѝрѣва*, *дѝвљи здрѣвац*, *дѝвља лѣза*, *дѝвља кѹѝйна*, *мрѝва коѝрѝва* (уп. исказ: *Коѝрѝва ѝма онѣ шѝо ѝрли и мрѝва коѝрѝва онѣ шѝо не ѝрли*) итд. Нарочито се атрибутом *дивљи* или атрибутивом *дивљаќ* упућује на самоникли или некултивисани карактер козовске биљке наспрам гајене: *кукѹруз дивљаќ*, *дѝвљи кукѹруз* : *кукѹруз* итд. Остали вишечлани фитоними састављени су од лексике која означава реалије ван биљног света и посредством различитих метафоричних асоцијација служе за именовање биљних ентитета, као: *врѝче јѣје*, *мѣјчина душѝца*, *ѝѝѝно ѝрѣсе*, *рѝбља ѹсѝа* итд.

2.0. Неки фитоними функционишу и самостално и са одредбеним чланом, када се жели спецификовати врста биљке именоване једночланим називом. Нпр., у овом говору се лексема *ђурђѣваќ* користи и за номинацију ове биљке са белим цветом која се гаји у баштама *Convallaria majalis*, што је *ѝѝѝѝми ѣурђѣваќ*, и за две пољске биљне врсте, али се оне некада диференцирају по боји цвета, те имамо синтагматске називе *ђѹѝѝи ѣурђѣваќ* *Galium cruciata* и *ѝлѣви ѣурђѣваќ*.

3.0. Мотивација⁷ је у неким случајевима врло прозирна, нпр., по боји цвета: директна асоцијација *бѣла рѣда*, *ђѹѝѝа рѣда*, *црвѣна дѣѝѝелина*, индиректна асоцијација *срѣмаќ* (црвена боја стида), по обли-

⁷ О мотивацији фитонима детаљно в. Шпис-Ђулум 1995: 411–425.

ку мѣчкина *шáйа*, *рѣбља úсѣа*⁸, *йеѣойрѣсѣа*, према времену цветања *ђурђевак*, *јовáнче*, тактилној перцепцији *бóца*, *мрѣѣва коѣрѣѣва*, *ошѣрѣѣк*. У неким случајевима је са називом биљака скопчано народно веровање у дејство биљке (обично магијско) *ѣужнѣче* (исп. исказ: *Тужнѣче бѣру девóјке да мóмци ѣужѣ за њѣма*), *лѣѣак* (опет, према исказу информатора: *Бáца се лѣѣак на мóмци и девóјке да се лѣѣе за њѣ*) итд.

4.0. Значај оваквих инвентара фитонима је велики, јер се тако може стећи увид у богатство ботаничке народне номенклатуре, затим у распрострањеност појединих назива, тј. њихове изоглосе, с обзиром на то да се, с једне стране, у различитим говорима користе различити називи за исту биљку, а са друге, исти назив се у различитим крајевима користи за различите ентитете. На ширем плану, ово је од користи не само за историју српског већ и словенских језика јер називи биљака спадају у најстарије лексичке слојеве.

ЛИТЕРАТУРА

- Вајс 1989:** Nada Vajs, *Struktura fitonima onomasiološki motiviranih religijom i drugim srodnim sadržajima*. – Rasprave Zavoda za jezik 15, Zavod za jezik, Zagreb, 239–273.
- Вуковић 1994:** Гордана Вуковић, *Из војвођанске фитонимије*. – Научни саста-нак слависта у Вукове дане 22/2, Међународни славистички центар на Филолошком факултету, Београд, 339–344.
- Драгин 1984:** Гордана Драгин, *Терминологија коровске флоре у Шајкашкој*. – Прилози проучавању језика 20, Филозофски факултет, Нови Сад, 193–197.
- Драгин 1998:** Гордана Драгин, *Називи коровских биљака у дијалекатским реч-ницима српског језика*. – Прилози из фитоллингвистике II, Филозофски факултет, Ниш, 57–75.
- Живковић Христић 2011:** Зоран Живковић Христић, *Милош Ивковић и његово проучавање ресавских говора – посебно у области Горње Ресаве*. – Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности, Дани српскога духовног преображења XVIII, Народна библиотека „Ресавска школа“, Деспотовац, 169–196.
- Ивковић 1927:** *Српске народне ѣриѣовейке*. — Српски етнографски зборник XLI, Веселин Чајкановић (ур.), Српска краљевска академија, Београд.
- Комљеновић:** Илија Комљеновић, *Аѣлас корова*. — Пољопривредни факултет, Бања Лука (електронско издање).
- Марковић 1997:** Јордана Марковић, *Јужноморавска ѣоврѣјарска лексика*. – Филозофски факултет, Ниш, 57–75.

⁸ У народној ботаничкој терминологији веома је често повезивање по облику биљке и дела тела неке животиње (Вајс 1989).

- Марковић 1996:** Јордана Марковић, *Народни називи ливадских биљака*. – Прилози из фитоллингвистике I, Филозофски факултет, Ниш, 57–75.
- Недељков 2000:** Љиљана Недељков, *Прилози истраживању фитонома у Војводини*. – Јужнословенски филолог LVI/3–4, Институт за српски језик САНУ, Београд, 727–736.
- Пецо–Милановић 1968:** Асим Пецо и Бранислав Милановић, *Ресавски говор*. – Српски дијалектолошки зборник XVII, Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик САНУ, Београд, 241–351.
- Реметић 2003:** Слободан Реметић, *Ресава у српској дијалектологији*. – Ресава (Горња и Доња) у историји, науци, књижевности и уметности, II, Дани српскога духовнога преображења XI, Народна библиотека „Ресавска школа“, Деспотовац, 125–134.
- РСАНУ:** *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. – Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик САНУ, Београд, 1959–.
- Симоновић 1959:** Драгутин Симоновић, *Бошанички речник. Имена биљака*. – Посебна издања САНУ CCCXVIII, Институт за српскохрватски језик, књ. 3, Београд.
- ФП 1996:** *Прилози из фитолингвистике I*. – Филозофски факултет, Ниш.
- ФП 1998:** *Прилози из фитолингвистике II*. – Филозофски факултет, Ниш.
- Шпис-Ћулум 1995:** Марија Л. Шпис-Ћулум, *Фитономија југозападне Бачке (коровска флора)*. – Српски дијалектолошки зборник XLI, Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик САНУ, Београд, 397–490.

Марина Спасојевић

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

Marina Spasojević

FROM PHYTONYMY OF RESAVA (THE TERMS FOR WEEDS)

In this paper, the author presents a collection of folk terms of wild meadow plants growing in Resava region. The analyses included structure, motivation and some lexical characteristics of this folk terms. The differentiation between the subdialects in designation of one and the same plant is most frequently caused by different choice of motives for its naming.